

DOI: <https://doi.org/10.52256/2710-3986.1-100.2024.22>

УДК [37.035.6:165.24](477)

Тетяна ШАРОВА,
доктор філологічних наук, професор,
головний науковий співробітник
відділу роботи з обдарованою молоддю,
Державна наукова установа
«Інститут модернізації змісту освіти»,
Київ, Україна
ORCID ID 0000-0002-5846-6044

Галина КОЛОМОЄЦЬ,
кандидат педагогічних наук, старший дослідник,
начальник відділу науково-методичного
забезпечення підвищення якості освіти,
Державна наукова установа
«Інститут модернізації змісту освіти»,
Київ, Україна
ORCID ID 0000-0002-4315-3977

Тетяна МАЛЕЧКО,
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач сектору забезпечення корекційно-розвиткової роботи
відділу науково-методичного забезпечення змісту
корекційної та інклюзивної освіти,
Державна наукова установа
«Інститут модернізації змісту освіти»,
Київ, Україна
ORCID ID 0000-0001-9430-6745

ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ: ЗАСОБИ ТА ЦІННІСНІ ОРІЄНТИРИ

У статті наголошено на тому, що молодь України є ключовим фактором майбутнього суспільства, яка потребує підтримки та стимулювання для формування національної свідомості та патріотизму. Нині українці усвідомлюють, що у воєнний час формування національної ідентичності має особливе значення, оскільки країна стикається зі складними викликами, що ставлять під загрозу її територіальну цілісність, суверенітет та самобутність.

Наукова стаття розкриває сучасні аспекти формування української національної ідентичності та вказує на те, що такий рух є складним процесом, який містить різноманітні засоби та ціннісні орієнтири. До засобів формування української національної ідентичності відносимо: мовну політику, освіту, медіа, культурні заходи, політичні реформи, пам'ятники та пам'ятні місця.

Визначено, що мовна політика спрямована на захист статусу української мови як державної мови та забезпечення її використання у всіх сферах суспільного життя. Освіта виступає одним з ключових засобів формування української національної ідентичності, оскільки вона передає цінності, традиції та культурні звичаї, сприяє розвитку громадянської свідомості та підтримує ідентифікацію з власною країною. Культурні заходи грають вагомую роль у формуванні національної ідентичності, оскільки вони сприяють усвідомленню та цінуванню унікальності культурного спадку, мови, традицій та цінностей нації. Пам'ятники та пам'ятні місця відіграють значну роль у формуванні національної ідентичності, оскільки вони є матеріальними символами історії, культури та важливих подій для нації.

У висновках наукової статті наголошено на тому, що українська національна ідентичність є важливим фактором у формуванні громадянського суспільства, що ґрунтується на принципах демократії, прав людини та рівності; важливим елементом самоідентифікації та самосвідомості українського народу, що сприяє його збереженню, розвитку та процвітанню.

Ключові слова: *національна ідентичність, громадянське суспільство, традиції та культурні цінності, ціннісні орієнтири, мовна політика, ціннісні орієнтири, самосвідомість, патріотизм, самовизначення.*

Постановка проблеми. Сьогодні Україна має потребу в переоцінці своєї історії та пошуку нових моделей національної ідентичності в контексті розбудови держави та зміцнення демократії. У світлі глобалізації та міжнародних відносин формування сильної національної ідентичності стає важливим елементом української зовнішньої політики та просування інтересів країни на міжнародній арені. Молодь України є ключовим фактором майбутнього суспільства та потребує підтримки, стимулювання для формування національної свідомості та патріотизму. У контексті повномасштабного вторгнення країни-агресора в Україну, формування української ідентичності стає важливим вектором національної безпеки. Україна є багатонаціональною країною з різноманітними етнічними,

релігійними та культурними традиціями. Формування загальнонаціональної ідентичності в умовах різноманітності стає викликом, але й можливістю для об'єднання різних груп національного складу.

У військовий час формування національної ідентичності має особливе значення, оскільки країна стикається зі складними викликами, що ставлять під загрозу її територіальну цілісність, суверенітет та самобутність. Збереження та відзначення державних свят, підтримка державних символів допомагає зміцнювати віру в національну ідентичність та єдність. Розширення освітніх програм та проведення патріотичних заходів у військових навчальних закладах сприяють формуванню військової національної ідентичності серед військовослужбовців [3, с. 15]. Отже, формування української національної ідентичності залишається актуальною темою, що вимагає постійної уваги та активних заходів з боку українського суспільства та держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження особливостей формування української національної ідентичності привертає увагу багатьох вчених та науковців різних галузей, таких як історія, соціологія, політологія, культурологія та ін. Формування національної ідентичності української молоді в умовах російсько-української війни вивчала Бойко С., а аспекти історії української мови як засіб формування національної ідентичності та історичної пам'яті Видайчук Т. Аспекти української національної ідентичності представлені у наукових роботах Даренської В., Козловець М., Павлун Ю., Луцишин Г., Мацько Л., Терещенко К., Пометун О., Попової О., Степико М. та ін. Український фольклор у формуванні національної ідентичності розглянуто в роботі Снігирьової Л. Дослідження українського менталітету представлені в праці Євсєєвої Г., Архипенка Л. У свою чергу Чик А. подала власне бачення на роль колективної пам'яті у формуванні національної ідентичності. Така зацікавленість науковців до означеного питання свідчить про небайдужість до української культури, історії, її національного надбання.

Метою статті є представлення засобів та ціннісних орієнтирів, за допомогою яких формується українська національна ідентичність та надання певних рекомендацій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування української національної ідентичності – це процес, що включає в себе різноманітні засоби та методи, які сприяють утвердженню та розвитку українського національного самосприйняття серед населення. Розуміємо як ніколи, що підтримка державних символів сприяє укріпленню відчуття національної приналежності [16, с. 143].

До основних засобів формування української національної ідентичності включають мовну політику, освіту, медіа, культурні заходи, політичні реформи та різноманітні пам'ятники та пам'ятні місця (рис. 1).

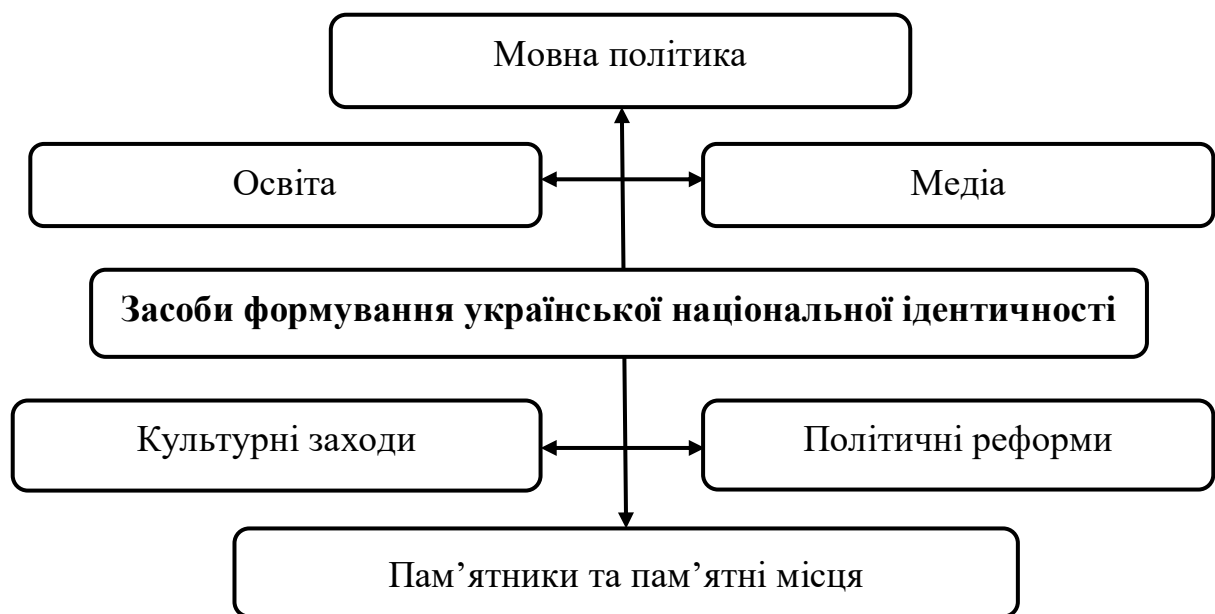

Рис. 1. Основні засоби формування української національної ідентичності

Джерело: розроблено авторами.

Мовна політика виступає важливим засобом формування української національної ідентичності, оскільки мова є не лише засобом комунікації, але й важливим елементом культурної та ідентифікаційної приналежності. Мовна політика спрямована на захист статусу української мови як державної мови та

забезпечення її використання у всіх сферах суспільного життя. Вона включає заходи щодо розвитку мовної освіти та підтримки вивчення та використання української мови серед усіх верств населення. Така політика передбачає підтримку мовних меншин та забезпечення їхнього права на використання рідної мови [13, с. 392].

Мовна політика спрямована на захист мовних прав громадян, включаючи право на використання власної мови в усіх сферах життя. Здебільшого – це заходи щодо популяризації української мови та культури як ключових складових національної ідентичності. Відомо, що мовна політика спрямована на забезпечення рівних можливостей для всіх громадян незалежно від мови, якою вони володіють. Вона включає в себе заходи щодо розвитку та підтримки різноманітності мовних форм ідентичності українського суспільства. Саме тому мовна політика відіграє важливу роль у формуванні та зміцненні української національної ідентичності, сприяючи збереженню та розвитку культурних та мовних традицій, стимулюючи гордість за національну мову та культуру, а також сприяючи зближенню та єдності українського суспільства.

Освіта виступає одним з ключових засобів формування української національної ідентичності, оскільки вона передає цінності, традиції та культурні звичаї, сприяє розвитку громадянської свідомості та підтримує ідентифікацію з власною країною. Представлення історії та культури шляхом використання освітньої програми, може включати вивчення історії та культури України з метою ознайомлення здобувачів освіти з багатообразним минулим та цінностями українського народу. Відомо, що освіта сприяє вихованню патріотизму, гордості за свою країну та бажання захищати її інтереси [10, с. 224].

Медіа відіграють критичну роль у формуванні національної ідентичності, оскільки вони мають значний вплив на перспективи, уявлення та сприйняття національної культури та ідентичності. Медіа можуть публікувати

та висвітлювати події, які стосуються національної ідентичності, такі як святкування державних свят, важливі історичні події, досягнення нації та інші теми, які сприяють формуванню патріотизму та національного об'єднання.

Використання медіа та інформаційних ресурсів для поширення національно-патріотичних ідей, історичних фактів та подій, сприяють зміцненню національної ідентичності та обороноздатності. Підтримка та відновлення культурних об'єктів, пам'яток, традицій та обрядів сприяє зміцненню віри в унікальність та цінність української національної ідентичності. Забезпечення соціальних гарантій, медичної допомоги та психологічної реабілітації ветеранів і учасників бойових дій сприяє підтримці національної ідентичності та відчуттю єдності з країною [4, с. 122].

Заклади освіти можуть організовувати різноманітні заходи, такі як уроки патріотизму, відзначення державних свят, вивчення державних символів тощо. Освітні заклади можуть сприяти взаєморозумінню та толерантності між представниками різних національностей, спонукаючи до діалогу та співпраці. Освітні заклади можуть пропагувати творчість українських митців, письменників, вчених тощо, що сприяє розумінню та цінуванню власної культурної спадщини.

Освітня система підтримує вивчення та використання української мови як основного засобу спілкування та ідентифікації з національною культурою. Освіта включає навчання громадянської свідомості, прав та обов'язків громадян перед державою та суспільством. Вона сприяє розвитку критичного мислення, аналізу та оцінці інформації, що допомагає усвідомлювати власну національну ідентичність. Система освіти підтримує міжкультурний діалог та взаєморозуміння між різними етнічними та культурними групами в Україні. Освіта передає основні цінності, такі як свобода, рівність, справедливість та толерантність, що формують основу національної ідентичності. Тому із впевненістю можна стверджувати, що освіта відіграє ключову роль у формуванні національної ідентичності, оскільки вона надає можливість людям

отримати знання про власну культуру, історію, мову та цінності своєї нації. Освіта, нарівні з іншими засобами, сприяє усвідомленню, цінуванню та збереженню культурних та історичних цінностей нації [8, с. 3].

Культурні заходи грають вагомую роль у формуванні національної ідентичності, оскільки вони сприяють усвідомленню та цінуванню унікальності культурного спадку, мови, традицій та цінностей нації. Організація та проведення фестивалів, ярмарків сприяє збереженню та відтворенню традицій, обрядів і звичаїв нації. Ці заходи спонукають людей відчувати підтримку та патріотизм у відношенні до своєї культури.

Проведення мистецьких заходів, на яких представлені твори українських художників, ремісників, майстрів народної творчості, сприяє відображенню та вивченню унікальності української культури. Організація концертів та вистав музичного мистецтва, на яких виконуються традиційні українські пісні, сприяє поширенню та збереженню музичної спадщини країни. Проведення літературних заходів, книжкових ярмарків, літературних вечорів сприяє популяризації творчості українських письменників та відображенню національного духу. Вистави театральних колективів, які відображають історію, традиції та культурні особливості України, сприяють формуванню патріотичних почуттів та національної свідомості. Відвідування етнографічних музеїв, де представлені виставки з вивчення традиційного українського одягу, побуту, ремесел та звичаїв, сприяє збереженню та популяризації культурної спадщини. Ці культурні заходи сприяють усвідомленню та цінуванню української культурної ідентичності, спонукаючи людей до активної участі у збереженні та розвитку національної культури [11, с. 53].

На думку сучасних дослідників, пам'ятники та пам'ятні місця відіграють значну роль у формуванні національної ідентичності, оскільки вони є матеріальними символами історії, культури та важливих подій для нації. Вони спонукають до вивчення минулого, відтворення історичних подій та

цінностей, а також підтримують відчуття національної гордості та об'єднання [14, с. 164].

Встановлення пам'ятників видатним діячам історії, культури, науки та мистецтва сприяє в усвідомленні їхнього внеску у розвиток нації та вихованні патріотизму серед громадян. Пам'ятні місця, присвячені жертвам війн, геноциду та репресій, допомагають у відтворенні історії та пам'яті нації, а також підтримують відчуття солідарності та співчуття. Встановлення пам'ятників та пам'ятних місць, пов'язаних з важливими подіями в історії нації, підтримує відчуття національної гордості та об'єднання. Пам'ятні місця, такі як храми, церкви, музеї, які відображають культурну спадщину та традиції, сприяють збереженню та розвитку культурної ідентичності. Встановлення пам'ятних знаків та меморіалів, пов'язаних з важливими історичними подіями, легендами або традиціями, сприяє у збереженні та передачі культурних цінностей. Пам'ятники та пам'ятні місця можуть стати об'єктами туристичного інтересу, що сприяє популяризації історії та культури нації як всередині країни, так і за її межами. Усі ці пам'ятники та пам'ятні місця допомагають у формуванні національної ідентичності, спонукаючи громадян до вивчення та цінування власної культурної спадщини, історії та цінностей [7, с. 166].

Програми, присвячені історії, культурі, мові та традиціям нації, сприяють усвідомленню та розумінню власної культурної спадщини та ідентичності. Медіа можуть створювати фільми та серіали, які відображають історичні події, традиції, культурні особливості та цінності нації, що сприяє усвідомленню та цінуванню власної культурної ідентичності. Такі засоби можуть використовувати соціальні мережі та вебсайти для поширення інформації про національну культуру, історію, традиції та досягнення, а також для сприяння дискусіям та взаємодії громадськості з цими темами [1, с. 17].

Медіа створюють та підтримують проекти з освіти та підготовки, які спрямовані на підвищення усвідомлення та розуміння власної культурної

ідентичності серед молоді та дорослих. Вони використовують рекламу та маркетингові кампанії для просування продуктів та послуг, які відображають національну культуру, традиції та цінності. Загалом, медіа мають потужний вплив на формування національної ідентичності, оскільки вони є основним джерелом інформації та перспектив для громадськості. Їхня роль полягає в тому, щоб сприяти усвідомленню, цінуванню та підтримці національної культурної спадщини та ідентичності [2, с. 48].

Політичні реформи мають значний вплив на формування національної ідентичності, оскільки вони визначають структуру та напрями розвитку суспільства, а також встановлюють цінності та принципи, на яких базується державна політика. Реформи, спрямовані на зміцнення демократичних інститутів, правової держави та механізмів громадянської участі, сприяють підтримці національної ідентичності та громадянського об'єднання. Реформи, спрямовані на забезпечення прав громадян на використання рідної мови та культурних традицій, сприяють збереженню та розвитку національної ідентичності.

Політичні реформи охоплюють впровадження освітніх програм, спрямованих на вивчення історії, культури, мови та традицій своєї нації, що сприяє формуванню національної ідентичності серед населення. Вони сприяють розвитку медіа та інформаційної сфери, що дозволяє більш ефективно висвітлювати та підтримувати національну культуру та ідентичність. Політичні реформи містять заходи з питань захисту національних інтересів, що сприяє підвищенню гордості та відчуття приналежності до власної нації [6, с. 82].

За допомогою таких реформ можна сприяти розвитку міжкультурного діалогу та співпраці, що сприяє взаєморозумінню та взаємоповазі між різними культурами та націями. Саме тому політичні реформи мають великий потенціал у формуванні національної ідентичності, оскільки вони визначають основні принципи та цінності суспільства та держави. Зазначені засоби,

поєднані разом і реалізовані відповідно до потреб та особливостей українського суспільства, сприяють формуванню та зміцненню української національної ідентичності.

Ціннісні орієнтири грають ключову роль у формуванні національної ідентичності України, оскільки вони визначають те, що українці вважають важливим, цінним та характерним для своєї нації. На сьогодні серед основних ціннісних орієнтирів формування української національної ідентичності виокремлюють ті, що справді є вагомими (рис. 2).

Рис. 2 Ціннісні орієнтири формування української національної ідентичності

Джерело: розроблено авторами.

Патріотизм виступає одним із найважливіших ціннісних орієнтирів у формуванні української національної ідентичності. Він відображає глибоке відчуття приналежності до своєї країни, гордість за її досягнення та прагнення до її процвітання і благополуччя. Патріотизм виявляється у гордості за історію, культуру, традиції та досягнення своєї країни. Це відчуття глибокої зв'язаності зі своєю батьківщиною та її народом. Такий ціннісний орієнтир проявляється у готовності віддати свої зусилля, час та ресурси для захисту та розвитку своєї країни. Це може включати службу у Збройних Силах,

добровільну участь у соціальних проєктах або інші форми активної громадянської діяльності [8, с. 9].

Патріотизм означає відданість ідеалам свободи, демократії, прав людини та справедливості. Ці цінності є основою патріотичного світогляду та сприяють прагненню до покращення суспільства. Він виявляється у повазі до національних символів, які відображають ідентичність країни, таких як прапор, герб, гімн, а також вшануванні пам'яті героїв та подій, що відіграли важливу роль у формуванні національного духу. Патріотизм підтримує бажання досягнути успіху як індивідуально, так і як колективу, сприяючи розвитку національної економіки, культури, науки та освіти. Усі ці аспекти патріотизму сприяють формуванню сильної національної ідентичності, яка забезпечує єдність та стійкість українського суспільства. Відчуття патріотизму є важливим стимулом для громадян активно долучатися до розвитку своєї країни та захисту її інтересів.

Самовизначення є ключовим ціннісним орієнтиром у формуванні української національної ідентичності, оскільки воно відображає право кожного народу на визначення своєї власної ідентичності, культурного шляху та політичної спрямованості [15, с. 194]. Визнання права українського народу на самостійне визначення свого політичного курсу та форму господарювання. Це включає право на незалежність та суверенітет.

Самовизначення – це про підтримку та розвиток української мови, традицій, обрядів, культурних цінностей і наукової спадщини, які відображають унікальність та ідентичність українського народу. Здебільшого це про визнання права українців на відчуття належності до своєї етнічної спільноти, збереження та розвиток українського етнічного досвіду; про підтримку свободи вибору релігії та відчуття належності до вибраної релігійної спільноти. Самовизначення ґрунтується на основі визнання права кожного громадянина України на активну участь у демократичному процесі, спрямованому на побудову суспільства на основі прав людини, свободи та

рівності. Під час розуміння самовизначення відчувається повага до історичної спадщини України, відчуття зв'язку з рідною землею та готовність захищати її територіальну цілісність. Самовизначення сприяє формуванню свідомості про власну ідентичність, допомагає зміцнювати самосвідомість народу та підтримує процес національного саморозвитку. Реалізація цього ціннісного орієнтира сприяє консолідації українського суспільства навколо спільних цілей та цінностей, що є важливим для забезпечення єдності та стійкості країни [5, с. 120].

Солідарність є важливим ціннісним орієнтиром у формуванні української національної ідентичності, оскільки вона відображає взаємне відчуття спільності, відповідальності та підтримки між українцями. Солідарність передбачає готовність підтримати інших українців у важкі часи, надати допомогу та підтримку тим, хто потребує допомоги. Такий ціннісний орієнтир означає боротьбу за рівність прав та можливостей для всіх громадян України, незалежно від їх соціального статусу, етнічного походження чи географічного розташування.

Солідарність сприяє розвитку громадянської активності та взаємодії між громадянами для досягнення спільних цілей та вирішення проблем суспільства. Під час солідарності надається перевага підтримці та співпраці між різними регіонами України для зміцнення єдності країни та розвитку всіх її частин. Відчувається уважне ставлення до інших етнічних груп та релігійних спільнот, сприяння толерантності та взаєморозумінню між різними культурними групами. Здійснюється підтримка та взаєморозуміння між різними поколіннями українців, забезпечення умов для розвитку молоді та передачі цінностей і досвіду старшими поколіннями. Саме тому, упевнено можна стверджувати про те, що солідарність є важливим фактором у формуванні єдності та стабільності українського суспільства. Вона сприяє розвитку взаємоповаги, довіри та співпраці між громадянами, що є необхідним для побудови мирного, просвіченого та процвітаючого суспільства [4, с. 130].

Справедливість виступає важливим ціннісним орієнтиром у формуванні української національної ідентичності, оскільки вона відображає необхідність рівності перед законом, поваги до прав людини та гарантії рівних можливостей для всіх громадян. Такий ціннісний орієнтир виступає за забезпечення того, щоб усі громадяни були рівними перед законом, що немає місця дискримінації або привілеїв на підставі раси, етнічної приналежності, релігії, статі або інших ознак; гарантує незалежність та об'єктивність суду, швидкого та справедливого розгляду справ, а також виконання вироків суду. Передбачено створення умов для рівних можливостей у галузі зайнятості, освіти, здоров'я та доступу до соціальних послуг, а також боротьба з бідністю та соціальною нерівністю; забезпечення доступу до соціальних послуг та підтримки для уразливих груп населення, включаючи людей з інвалідністю, пенсіонерів та безробітних [12, с. 121].

Справедливість передбачає повагу до різноманітності культур та релігійних переконань, підтримка міжетнічного та міжрелігійного діалогу, запобігання дискримінації та конфліктів. Вагомим є визнання та відшкодування злочинів проти людяності та порушень прав людини, а також пам'ять та вшанування жертв політичних репресій та геноциду. Справедливість є основним принципом правової держави та демократичного суспільства. Її реалізація сприяє формуванню довіри між громадянами, зміцненню соціальної стабільності та розвитку громадянського суспільства, що є важливими складовими формування національної ідентичності України.

Толерантність є важливим ціннісним орієнтиром у формуванні української національної ідентичності, оскільки вона відображає уважне та поважне ставлення до різноманітності культур, релігій, етнічних груп та інших форм ідентичності. Толерантність передбачає визнання та повагу до різноманітності культур, традицій, мов, релігій та інших аспектів ідентичності. Такий ціннісний орієнтир сприяє взаєморозумінню між різними групами населення, розбірливості конфліктів та підтримці гармонійних відносин.

Толерантність означає прийняття та терпиме ставлення до інших у питаннях відмінностей у поглядах, переконаннях та поведінці. Здебільшого, це боротьба з будь-якою формою дискримінації на підставі раси, етнічної приналежності, релігії, статі або інших ознак. Використовуючи толерантність можна сприяти створенню умов для інклюзивного суспільства, де кожна людина має можливість брати участь у всіх аспектах суспільного життя без обмежень. За допомогою толерантності можна підтримувати відкритий діалог та співпрацю між різними групами населення для досягнення спільних цілей та розв'язання проблем. Толерантність є важливим фактором у формуванні мирного, гармонійного та єдиної національної ідентичності. Вона допомагає створити відкрите, різноманітне та взаємоповажне суспільство, яке здатне до адаптації та розвитку у глобальному світі. Толерантність сприяє консолідації українського суспільства та зміцненню його стійкості у боротьбі з викликами та проблемами [13, с. 396].

Освіченість є вагомим ціннісним орієнтиром у формуванні української національної ідентичності, оскільки вона сприяє розвитку розуміння, критичного мислення та висококультурного суспільства. Освіченість передбачає постійний пошук знань та розвиток особистості через освіту, навчання та самовдосконалення. Освіта сприяє розвитку критичного мислення, здатності аналізувати інформацію, вирізняти факти від домислів та формувати обґрунтовані погляди. Такий ціннісний орієнтир передбачає повагу до різних думок, вміння слухати інших та відкритість до нових ідей і підходів.

Освіченість спонукає до активної участі у громадському житті, виразу своїх думок та поглядів, а також до участі у прийнятті рішень на різних рівнях. Освіченість підтримує знання і повагу до власної культурної спадщини, мови, традицій та історії. Освіченість сприяє створенню умов для інноваційного розвитку суспільства, наукових досліджень та технологічного прогресу. Такий ціннісний орієнтир включає повагу до інтелектуальної праці, творчості та інтелектуальних досягнень. Освіченість є основним принципом

розвиненого суспільства та важливим елементом формування національної ідентичності. Вона сприяє розумінню цінностей та ідеалів, що є важливими для українського народу, а також підтримує процес самовдосконалення та розвитку країни. Освіченість відіграє ключову роль у формуванні та зміцненні національної ідентичності, сприяючи піднесенню рівня культури, освіти та свідомості суспільства [2, с. 59].

Екологічна свідомість є важливим ціннісним орієнтиром у формуванні української національної ідентичності, оскільки вона відображає важливість збереження природи, здоров'я людей та стійкого розвитку суспільства. Вона передбачає повагу до природи, визнання її цінності та потреби у її охороні; спонукає до ефективного використання природних ресурсів, зменшення відходів та мінімізації негативного впливу на навколишнє середовище.

Екологічна свідомість включає підтримку заходів з боротьби з забрудненням повітря, води та ґрунтів, а також зменшення викидів токсичних речовин. За допомогою екологічної свідомості можна підкреслити важливість здорового середовища для забезпечення здоров'я населення. Такий ціннісний орієнтир дозволяє брати участь в глобальних ініціативах з охорони навколишнього середовища та розвитку стійкого способу життя. Екологічна свідомість включає освіту та підвищення обізнаності громадян з питань охорони природи та стійкого розвитку. Загальна екологічна свідомість сприяє формуванню національної ідентичності як країни, яка дбає про своє оточення, природу та майбутнє наступних поколінь. Розвинута екологічна свідомість відіграє важливу роль у зміцненні стійкого та відповідального способу життя, який сприяє збереженню і просуванню країни як екологічно свідомого суспільства.

Історична пам'ять відображає неперервність, традиції та цінності українського народу через покоління. Історична пам'ять сприяє збереженню та передачі культурних та історичних традицій, які формують унікальну ідентичність українського народу [14, с. 165]. Відомо, що історична пам'ять

включає в себе пам'ять про героїчні подвиги та перемоги українського народу в боротьбі за свободу, незалежність та гідність. Вона допомагає усвідомити та зрозуміти події минулого, їхні наслідки та вплив на сучасне життя. Історична пам'ять виховує повагу до попередників, їхнього внеску у розвиток українського народу та прагнення відтворити та продовжити їхні досягнення. Така пам'ять включає в себе пам'ять про трагічні події минулого, такі як голодомори, репресії та війни, які формують рівень співчуття та прагнення запобігти повторенню подібних трагедій у майбутньому. Історична пам'ять зберігає спеціальні місця, пам'ятники, архітектурні споруди та інші об'єкти, які є символами національної ідентичності та підтримують почуття приналежності до рідного краю. Історична пам'ять є ключовим компонентом у формуванні національної ідентичності, оскільки вона визначає та зберігає основні цінності, традиції та самобутність українського народу [14, с. 166].

Включення в навчальні програми матеріалів про історію, культуру та мову України сприяє формуванню національної свідомості серед молодого покоління. Забезпечення доступу до об'єктивної та відкритої інформації про Україну та її культуру допомагає у формуванні позитивного ставлення до власної нації та її ідентичності. Сприяння взаєморозумінню та співпраці між представниками різних національностей в Україні дозволяє здійснювати розвиток толерантності та усвідомлення важливості національної різноманітності. Усі ці засоби та цінності разом сприяють формуванню та утвердженню української національної ідентичності, яка є ключовою складовою культурного, соціального та політичного життя країни [12, с. 64].

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок. Проаналізовані нами цінності відображають глибокі переконання та ідеали українського народу, які сприяють єднанню та розвитку нації. Їх важливо підтримувати та розвивати через освіту, культурні програми, політику та інші аспекти суспільного життя для зміцнення української національної ідентичності. Досліджено, що українська національна ідентичність допомагає

у збереженні та передачі української культурної спадщини, включаючи мову, традиції, обряди, мистецтво та історію. Ідентифікація себе як частини українського народу сприяє відчуттю спільності та єдності серед громадян, що важливо для стабільності та розвитку країни. Сильна національна ідентичність сприяє підтримці державного суверенітету та незалежності України в умовах зовнішніх викликів.

З'ясовано, що українська національна ідентичність є важливим фактором у формуванні громадянського суспільства, що ґрунтується на принципах демократії, прав людини та рівності. Відчуття належності до української нації сприяє стимулюванню економічного розвитку та підтримці місцевих підприємств та продукції. Сприйняття себе як частини українського народу підтримує відчуття відповідальності за територіальну цілісність та недоторканність кордонів країни. Українська національна ідентичність є важливим елементом самоідентифікації та самосвідомості українського народу, що сприяє його збереженню, розвитку та процвітанню.

Подальше дослідження засобів та ціннісних орієнтирів у формуванні української національної ідентичності є критично важливим для розвитку сучасного українського суспільства. Це дозволить розробляти ефективніші стратегії підтримки та зміцнення національної самосвідомості, сприяючи тим самим гармонійному розвитку та єдності українського народу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бойко С. Формування національної ідентичності української молоді в умовах російсько-української війни. *Українознавчий альманах*. №30. 2022. С. 17–22. URL: <https://ukralmanac.univ.kiev.ua/index.php/ua/article/view/448>
2. Видайчук Т. Аспекти історії української мови як засіб формування національної ідентичності та історичної пам'яті. *Український педагогічний журнал*. № 2. 2022. С. 48–63. URL: <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/597>
3. Даренська В. Українська національна ідентичність у цивілізаційному контексті. *Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв*, №1. 2007. С. 15. URL: https://nakkkim.edu.ua/images/Instytutu/nauka/vydannia/visnyk/Visnyk_1_07_.pdf#page=15

4. Євсєєва Г., Архипенко Л. До питання про український менталітет і формування української національної ідеї. *Актуальні проблеми державного управління*. № 1. 2011. С. 122–133. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdy_2011_1_15
5. Землянська А. В., Шарова Т. М., Шаров С. В. Аналіз навчального плану бакалавра спеціальності 014.01 Середня освіта. Українська мова і література. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія: Філологія, 8(76). 2019. С. 119–122. URL: <https://journals.oa.edu.ua/Philology/article/view/2690>
6. Козловець М., Павлун Ю. Теоретичні засади дослідження формування української національної ідентичності. *Грані*. № 2. 2012. С. 82. URL: https://www.libr.dp.ua/text/grani_2012_2_11.pdf
7. Луцишин Г. Проблема національної ідентичності в умовах глобалізації. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*. №25. 2013. С. 166–171. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unir_2013_25_30
8. Мацько Л. Мовна особистість Тараса Шевченка як чинник формування національної ідентичності. *Наукові записки Національного університету Острозька академія. Серія: Філологічна*. № 50. 2014. С. 8–15. URL: <https://lingvj.oa.edu.ua/articles/2014/n50/4.pdf>
9. Пометун О. Актуальні питання формування національної ідентичності учнів у процесі здобуття громадянської та історичної освіти. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. № 5.1. 2023. С. 1–4. URL: <https://visnyk.naps.gov.ua/index.php/journal/article/view/355>
10. Попова О. Роль освіти у формуванні сучасної національної ідентичності. *Наукові записки Національного університету Острозька академія. Серія: Культурологія*. № 18. 2017. С. 224–225. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoak1_2017_18_54
11. Снігирьова Л. Фольклор у формуванні національної ідентичності. *Science and Education a New Dimension. Philology*. VI(43), Issue: 150. С. 53–55. URL: <https://seanewdim.com/wp-content/uploads/2021/04/Folklor-in-formation-of-national-identity-L.-M.-Snigyrova.pdf>
12. Степико М. Українська ідентичність: феномен і засади формування: монографія. К.: НІСД, 2011. 336 с. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2012-09/Ident-62307.pdf>
13. Терещенко К. Національна ідентичність як складова системи соціальної ідентичності особистості. *Вісник післядипломної освіти*. № 1(2). 2010. С. 392–399. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vpo_2010_1%282%29__47
14. Чик А. Роль колективної пам'яті у формуванні національної ідентичності. *Українознавчий альманах*. №15. 2014. С. 164–166. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukralm_2014_15_52
15. Шаров С. В. Компетентнісний підхід: переваги, структура та особливості. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*. Педагогічні науки. 2018. №4(63). С. 194–199. URL: http://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/4847/1/sharov_2019_194.pdf
16. Шарова Т. М. Літературно-художня творчість у радянській парадигмі: практики адаптації, логіка та аргументи конформізму. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*. Філологічні науки (літературознавство): зб. наук. праць

/ за ред. О. Філатової. №1(21), квітень. Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2018. С. 143–149. URL: http://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/4218/1/sharova_2018_143.pdf

Стаття надійшла до редакції 20.03.2024

***Tetiana SHAROVA, Halyna KOLOMOIETS, Tetiana MALECHKO.
Formation of Ukrainian National Identity: Means and Value Orientations.***

The article emphasizes that the youth of Ukraine is a key factor in the future of society, requiring support and encouragement for the formation of national consciousness and patriotism. Currently, Ukrainians realize that during times of war, the formation of national identity is of special significance, as the country faces complex challenges threatening its territorial integrity, sovereignty, and distinctiveness.

The scientific article reveals contemporary aspects of the formation of Ukrainian national identity and indicates that such a movement is a complex process involving various means and value orientations. Among the means of forming Ukrainian national identity are language policy, education, media, cultural events, political reforms, monuments, and memorial sites.

Language policy aims to protect the status of the Ukrainian language as the state language and ensure its use in all spheres of public life. Education is one of the key means of forming Ukrainian national identity as it transmits values, traditions, and cultural customs, promotes the development of civic consciousness, and supports identification with one's own country. Cultural events play a significant role in shaping national identity as they contribute to the awareness and appreciation of the uniqueness of the cultural heritage, language, traditions, and values of the nation. Monuments and memorial sites play a significant role in shaping national identity as they are material symbols of history, culture, and important events for the nation.

In the conclusions of the scientific article, it is emphasized that Ukrainian national identity is an important factor in the formation of civil society based on the principles of democracy, human rights, and equality. Ukrainian national identity is an important element of self-identification and self-awareness of the Ukrainian people, which contributes to its preservation, development, and prosperity.

Keywords: *national identity, civil society, traditions and cultural values, value orientations.*

REFERENCES

1. Boiko S. Formuvannia natsionalnoi identychnosti ukrainskoi molodi v umovakh rosiisko-ukrainskoi viiny. Ukrainoznavchy almanakh. № 30. 2022. S. 17–22. [in Ukrainian].
2. Vydaichuk T. Aspekty istorii ukrainskoi movy yak zasib formuvannia natsionalnoi identychnosti ta istorychnoi pam'ati. Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal. № 2. 2022. S. 48–63. [in Ukrainian].
3. Darenska V. Ukrainska natsionalna identychnist u tsyvilizatsiinomu konteksti. Visnyk Derzhavnoi akademii kerivnykh kadriv kultury i mystetstv, 2007. S. 15. [in Ukrainian].

4. Ievsieieva H., Arkhopenko L. Do pytannia pro ukrainskyi mentalitet i formuvannia ukrainskoi natsionalnoi idei. Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia. №1. 2011. S. 122–133. [in Ukrainian].
5. Zemlianska A. V., Sharova T. M., Sharov S. V. Analiz navchalnoho planu bakalavra spetsialnosti 014.01 Serednia osvita. Ukrainska mova i literatura. Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Serii: Filolohiia, 8(76). 2019. S. 119–122. [in Ukrainian].
6. Kozlovets M., Pavlun Yu. Teoretychni zasady doslidzhennia formuvannia ukrainskoi natsionalnoi identychnosti. Hrani. №2. 2012. S. 82. [in Ukrainian].
7. Lutsyshyn H. Problema natsionalnoi identychnosti v umovakh hlobalizatsii. Ukrainska natsionalna ideia: realii ta perspektyvy rozvytku. №25. 2013. S. 166–171. [in Ukrainian].
8. Matsko L. Movna osobystist Tarasa Shevchenka yak chynnyk formuvannia natsionalnoi identychnosti. Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu Ostrozka akademiia. Serii: Filolohichna. №50. 2014. S. 8–15. [in Ukrainian].
9. Pometun O. Aktualni pytannia formuvannia natsionalnoi identychnosti uchniv u protsesi zdobuttia hromadianskoi ta istorychnoi osvity. Visnyk Natsionalnoi akademii pedahohichnykh nauk Ukrainy. №5.1. 2023. S. 1–4. [in Ukrainian].
10. Popova O. Rol osvity u formuvanni suchasnoi natsionalnoi identychnosti. Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu Ostrozka akademiia. Serii: Kulturolohiia. № 18. 2017. S. 224–225. [in Ukrainian].
11. Snihyrova L. Folklor u formuvanni natsionalnoi identychnosti. Science and Education a New Dimension. Philology. VI(43), Issue: 150. S. 53–55. [in Ukrainian].
12. Stepyko M. Ukrainska identychnist: fenomen i zasady formuvannia: monohrafiia. K.: NISD, 2011. 336 s. [in Ukrainian].
13. Tereshchenko K. Natsionalna identychnist yak skladova systemy sotsialnoi identychnosti osobystosti. Visnyk pisliadyplomnoi osvity. №1(2). 2010. S. 392–399. [in Ukrainian].
14. Chyk A. Rol kolektyvnoi pamiaty u formuvanni natsionalnoi identychnosti. Ukrainoznavchy almanakh. №15. 2014. S.164–166. [in Ukrainian].
15. Sharov S. V. Kompetentnisnyi pidkhid: perevahy, struktura ta osoblyvosti. Naukovyi visnyk Mykolaivskoho natsionalnoho universytetu imeni V.O. Sukhomlynskoho. Pedahohichni nauky. 2018. №4(63). S. 194–199. [in Ukrainian].
16. Sharova T. M. Literaturno-khudozhnia tvorchist u radianskii paradyhmi: praktyky adaptatsii, lohika ta arhumenty konformizmu. Naukovyi visnyk Mykolaivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. O. Sukhomlynskoho. Filolohichni nauky (literaturoznavstvo): zb. nauk. prats / za red. O. Filatovoi. №1(21), kviten. Mykolaiv: MNU imeni V. O. Sukhomlynskoho, 2018. C. 143–149. [in Ukrainian].